

ETHNOCULTURAL PROCESSES IN THE LATE PALEOLITHIC AGE
AND THE PROBLEM OF EPIGRAVETT

The paper is devoted to the definition and paleo-ethnological interpretation of such a complex phenomenon of the Late Paleolithic Age of Central and East Europe as epigravett. In the Ukraine's territory, most known late-paleolithic flint complexes are epigravettic typologically. To the last, the author refers the collections dated by the period of 20—10 thousand years ago, whose microsets are dominated by micropoints, triangles, and rectangles with blunt backs up to 4 cm in size.

The epigravettian community presented itself as one of the large blocks of the primeval ethno-cultural continuity, which arose as the most ancient form of ethnic differential of the humanity in the Late Paleolithic Age in connection with the expansion of exogamy. A growth of the ethno-cultural specificity of separate regions, which was intensified by the natural-landscape differentiation of the near-glacier area at the boundary of Pleistocene and Holocene, caused the decay of epigravett and other blocks of the primary ethno-cultural continuity into classical archeological cultures of the late primitiveness, which are the traces of primeval ethnic community in the Final Paleolithic, Mesolithic, Late Stone, Bronze, and Early Iron Ages.

Одержано 08.06.1999

О. О. Яневич

БУРАН-КАЙСЬКА КУЛЬТУРА
ГРАВЕТТУ КРИМУ

У статті розглядається нова археологічна культура пізнього палеоліту Криму. Наводиться характеристика її крем'яної індустрії, визначаються хронологія, генетична база та місце в колії граветтських культур України.

Друга половина пізнього палеоліту Криму, яку репрезентують пам'ятки граветтського технокомплексу, є найменш дослідженим періодом кам'яного віку півострова. Перша пам'ятка з граветтоїдним крем'яним інвентарем — Сюрень I, була відкрита ще в 1879 р. К. С. Мережковським¹. В 1920 р. К. С. Моїсєєвим була досліджена друга пам'ятка — печера Аджи-Коба². Наприкінці 20-х — на початку 30-х рр. їх вивчення було продовжене Г. А. Бонч-Осмоловським³. Отримані під час його розкопок крем'яні колекції, разом з малочисельними та невиразними комплексами кількох інших місцезнаходжень, відкритих дещо пізніше, до недавнього часу були єдиним джерелом вивчення граветту Криму. Вони дозволяли фахівцям лише відзначити наявність на півострові пам'яток другої половини пізнього палеоліту.

Певний прогрес у дослідженні кримського граветту спостерігається за останні десятиріччя. Були відкриті та досліджені нові пам'ятки з виразними граветтоїдними комплексами — Вишенне II⁴, Буран-Кая III⁵ та Грот Скалистий⁶, декілька невеликих місцезнаходжень та майстерень тощо⁷. Водночас, з'явилися спроби визначити культурну належність окремих граветтських пам'яток. Автором комплекси Вишенного 2 пов'язуються з пізньомолодівською культурою⁸, а комплекси Буран-Кая III (шари 6—2 та 6—1), порівнюються з комплексами Аджи-Коби (пізньопалеолітичний шар) та Сюрень I (верхній шар) та попередньо об'єднуються в буран-кайську культуру⁹. В. Ю. Коєн виділяє комплекси верхнього шару Сюрень I у верхньосюреньську культуру та відносить до неї комплекси шарів VII, VI та V Гроту Скалистого¹⁰.

Отже, проблема граветту і на сьогодні одна з найгостріших у вивченні кам'яного віку Криму. Надзвичайно вузькою залишається джерелознавча база, незважаючи на інтенсивні польові археологічні дослідження на півострові. Не розроблена загальна схема культурно-хронологічного поділу. Відкритим є питання походження кримського граветту. Не з'ясовано його співвідношення з культурами граветтського технокомплексу материкової України.

Пропонована стаття присвячена культурно-періодизаційним питанням, зокрема, розгляду одного з культурних явищ граветту Криму — буран-кайської культури.

На сьогодні на півострові відомо близько 20 пам'яток другої половини пізнього палеоліту. Більшість з них представлена невеликими колекціями або є майстернями. Репрезентативні комплекси отримані лише з п'яти стоянок: Буран-Кая III (шари 6—2 та 6—1), Аджі-Коба (пізньопалеолітичний шар), Сюрень I (верхній шар), Грот Скалистий (культурні шари VI та V) та Вишенне II. На жаль, деякі з них представлені не всіма категоріями знарядь (Вишенне II) або опубліковані не повністю (Аджі-Коба) чи попередньо (Грот Скалистий), що унеможливує залучення для культурно-хронологічного поділу кримських пам'яток граветтського технокомплексу типолого-статистичних даних. Проте навіть при загальному зіставленні основних техніко-типологічних показників перелічених комплексів у граветті Криму виразно простежується декілька культурних явищ: буран-кайська культура, пам'ятки типу Грот Скалистий та типу Вишенне II.

До пам'яток буран-кайської культури належать комплекси Буран-Каї III (шари 6—1 та 6—2), Аджі-Коби (пізньопалеолітичний шар) та Сюрень I (верхній шар).

Еталонними для цієї культури є комплекси Буран-Каї III¹¹. Пам'ятка розташована в східній частині передгірського Криму, в гроті, має чітку стратиграфію і містить культурні шари доби бронзи, неоліту, фінального, пізнього та середнього палеоліту. Культурний шар 6—1 залягав у жовтому суглинку із значною домішкою дрібного та середнього щебеню та каменів, культурний шар 6—2 — у такому ж, але сильногумусованому седименті. Вони підстигалися культурними шарами з пізньоріньцяцькими комплексами та перекривалися культурним шаром шан-кобинської культури.

Крем'яний комплекс культурного шару 6—2 Буран-Каї III складають 6287 вироби. Нуклеуси (48 екз.) поділяються на три однакові за кількістю групи: одноплощинні, двоплощинні та торцеві на плитках кременю. Одноплощинні нуклеуси (рис. 1, 18, 19), як правило, з однією поверхнею сколювання (рис. 1, 18). Двоплощинні представлені біполярними, альтернативними та ін. Торцеві нуклеуси — переважно одноплощинні. Мікроліти (506 екз.) виготовлені на невеликих платівках та мікроплатівках з поганою огранкою, з дещо увігнутим та подекуди скрученим профілем, за допомогою виключно дорсальної стрімкої та напівстрімкої низької ретуші, яка незначною мірою знімає край заготовки. Вони представлені чотирма основними типами: платівками з притупленим краєм (рис. 1, 4—7, 9, 10), вістрями мікрограветт з природними, чи, інколи, підправленими легкою ретушню кінцем та основою (рис. 1, 1), вістрями з двома ретушованими краями та природним кінцем (рис. 1, 8), прямокутниками з ретушню по одному довгому краю та обох кінцях (рис. 1, 2) тощо. Більшість скребачок (25 екз.), виготовлена на відщепі та належить до кінцевого типу (рис. 1, 11, 12, 14). Інші типи скребачок представлені поодинокими виробами: дубльованою кінцевою на платівці (рис. 1, 13), напівокруглими та ін. Серед різців (45 екз.) домінують вироби кутового типу. Значно поступаються їм за кількістю бокові (рис. 1, 15) та серединні (рис. 1, 17). Численною категорією знарядь комплексу є pieces esquillees (25 екз.). Інші вироби з вторинною обробкою складаються з окремих тронкованих платівок, платівок з ретушню, в тому числі окремих орінцяцького типу (рис. 1, 20), та відщепів з ретушню.

Культурний шар 6—1 Буран-Каї III представлений крем'яним комплексом з 3324 виробів. Нуклеуси (31 екз.) за розташуванням ударних площадок та поверхонь сколювання представлені тими ж типами, що і в попередньому шарі (рис. 2, 18, 19). Спостерігається лише зменшення питомої ваги двоплощинних нуклеусів за рахунок торцевих. Мікролітичний комплекс (199 екз.) також має техніко-типологічні показники мікрокомплексу культурного шару 6—2. Він складається з платівок з притупленим краєм (рис. 2, 3—7, 9, 10), вістер мікрограветт

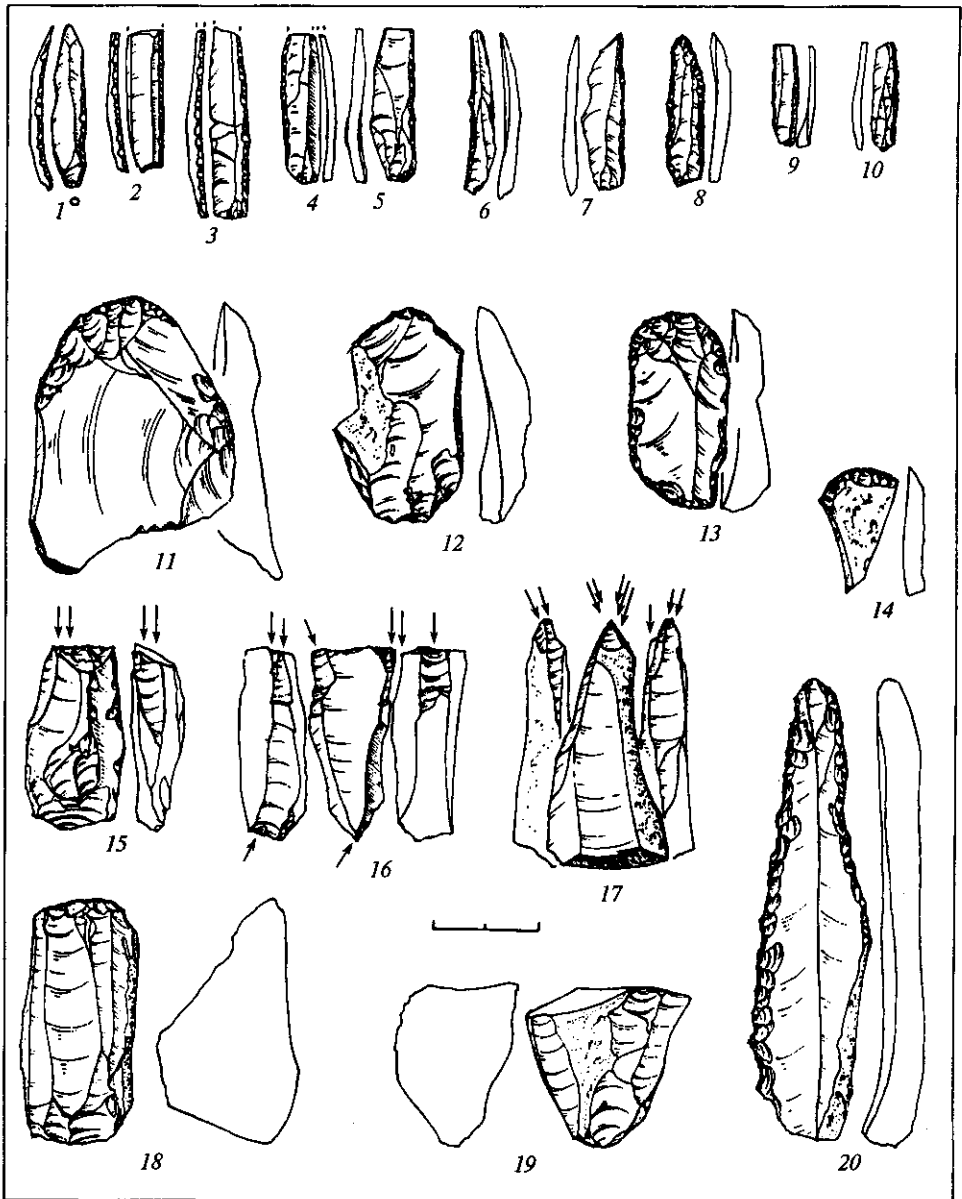

Рис. 1. Буран-Кая III. Крем'яний інвентар культурного шару 6—2.

(рис. 2, 1) та прямокутників (рис. 2, 2). Відмінним є лише деяке збільшення розмірів мікролітів. Скребачки (24 екз.) виготовлені переважно на відщепках та належать до кінцевого типу (рис. 2, 11, 12, 13). Окремими екземплярами представлені напівокруглі, округлі та кареноїдні (рис. 2, 14). Основною заготівкою різцям (61 екз.) також слугували відщепи. Переважають серед цієї категорії знарядь виробу кутового типу (рис. 2, 15). Деяко менше серединних (рис. 2, 17), бокових та подвійних, більше — кутових-бокових та кутових-серединних. Виразною серією представлені *pieces escullees* (рис. 2, 20). Решта знарядь — це платівки з ретушшю, в тому числі оріньяцькою, та відщепи з ретушшю.

У печерній стоянці Аджі-Коба, розташованій на Карабі-яйлі, пізньопалеолітичний культурний шар залягав у пухкій жовтій глині. Комплекс крем'яних знарядь невеликий і, на жаль, повністю не опублікований. Судячи з існуючих публікацій¹², нуклеуси поодинокі, одноплосинні (рис. 3, 19). Найбільш виразним є набір мікролітів, виготовлених за допомогою дорсальної стрімкої низької ре-

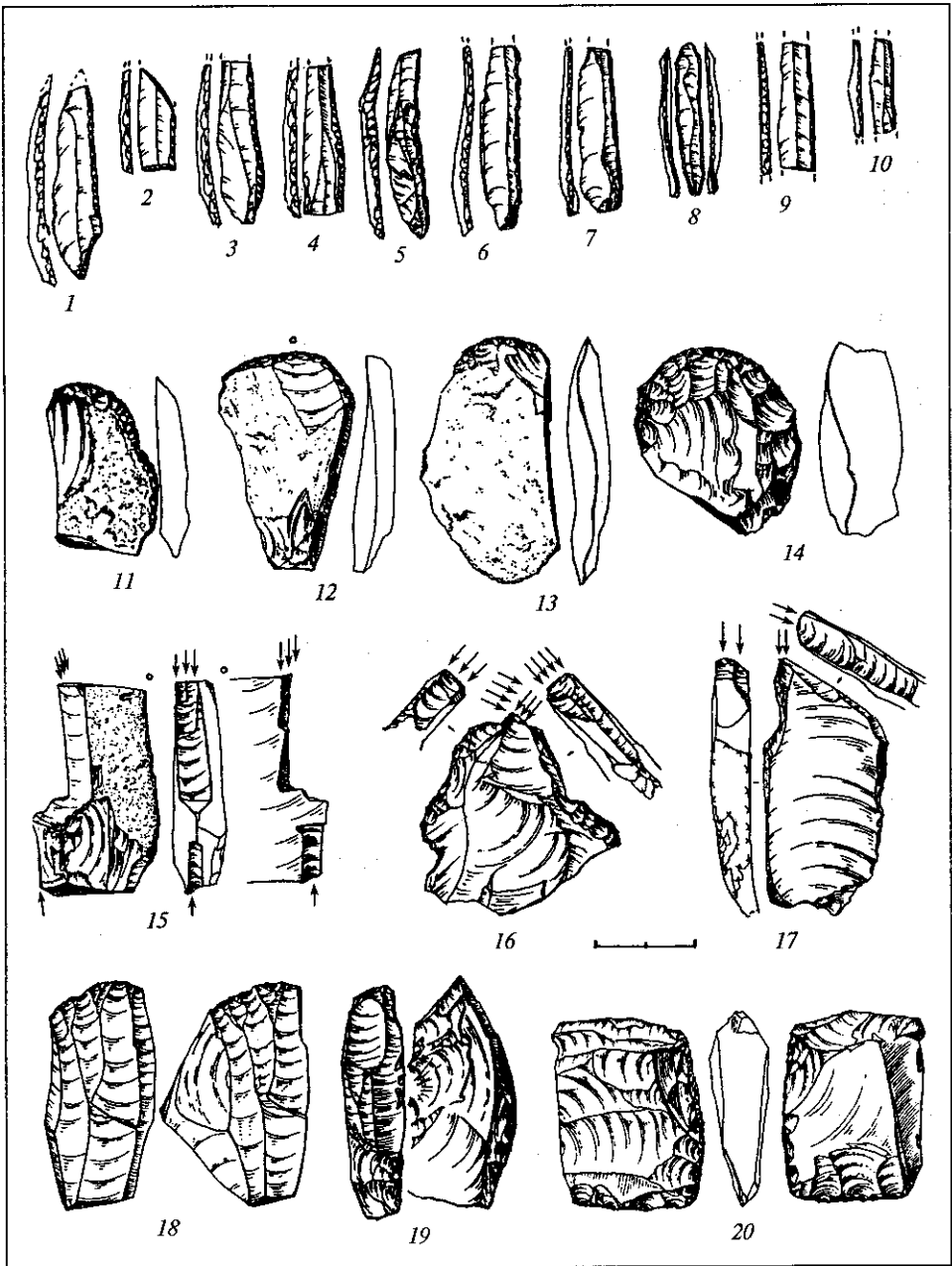

Рис. 2. Буран-Кая III. Крем'яний інвентар культурного шару 6—1.

туші на платівках з почасті увігнутих, та, інколи, скручених профілем. Він складається з платівок з притупленим краєм (рис. 3, 12—18), вістер мікрограветт з природньою або підправленою основою (рис. 3, 1—4), вістер з двома ретушованими краями (рис. 3, 10, 11), прямокутників з ретушованим краєм та кінцями (рис. 3, 5—7, 9), платівки зі скосеним кінцем (рис. 3, 8) тощо. Різькі виготовлені переважно на відщепі, представлені виробами середнього (рис. 3, 21, 23) та кутового (рис. 3, 22) типів. Скребачки, за публікацією С. А. Трусової, на довгих платівках та сколах, високої форми тощо. Згадуються також скобелі, платівки та відщепи з ретушшою.

Колекція верхнього шару Сюрени I багаточисельна і досить повно опублікована¹³. Проте, слід відзначити умовність визначення «верхній шар» Сюрени I. При публікації О. А. Векіловою в один комплекс були об'єднані знахідки з кількох

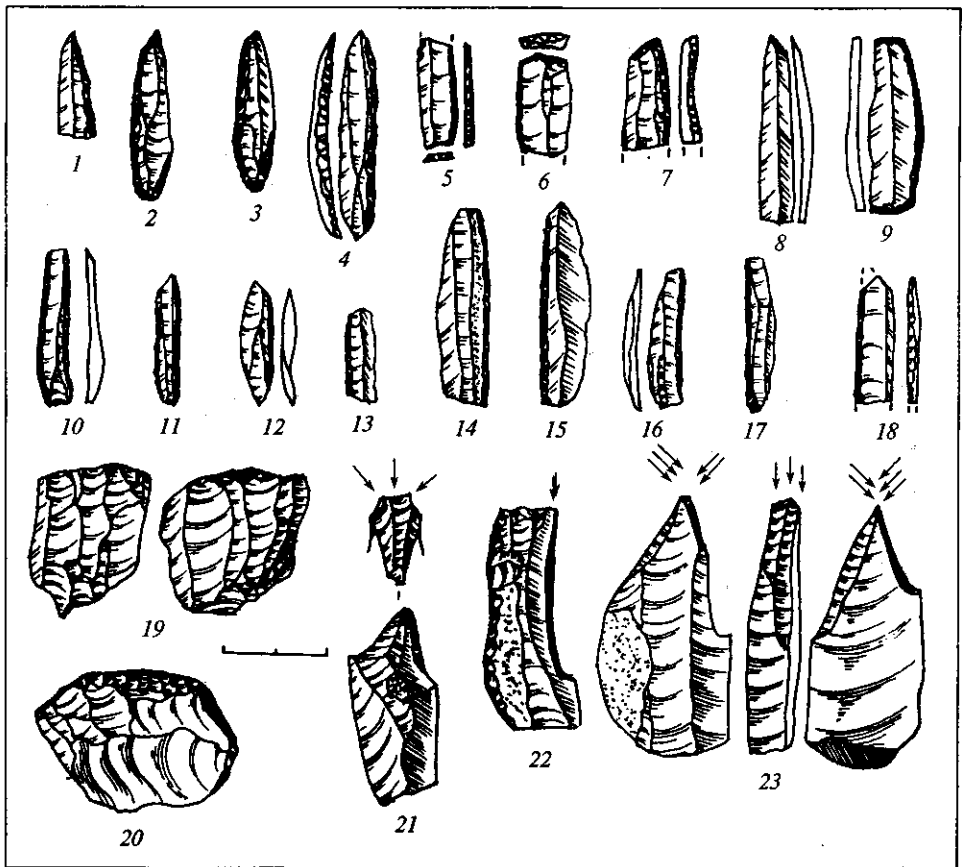

Рис. 3. Аджі-Коба. Крем'яний інвентар пізньопалеолітичного культурного шару (за Ю. Г. Колосовим).

культурних горизонтів, які відрізнялись своїм стратиграфічним та планіграфічним положенням і фактично репрезентували окремі культурні шари. Внаслідок цього, як складова комплексу верхнього шару, до нього увійшли більш пізні, фінальнопалеолітичні матеріали. Йдеться, зокрема, про шість сегментів, приналежність яких до пізньопалеолітичних комплексів уже викликала сумніви у фахівців¹⁴. За техніко-морфологічними характеристиками вони тотожні сегментам шан-кобинської культури і різко відрізняються від решти типово мікрограветських мікролітів. Непричетність сегментів до пізньопалеолітичних комплексів стоянки останнім часом доведена з'ясуванням стратиграфічних та планіграфічних умов їх розташування¹⁵.

Крім того, в колекції є, очевидно, невелика домішка з середнього, оріньяцького, шару. Зокрема, серед мікролітів колекції верхнього шару Сюрени I є декілька платівок дюфур.

Решта колекції верхнього шару Сюрени I, за публікацією О. А. Векілової та матеріалами, з якими ми мали можливість ознайомитись, досить однорідна. Нагадаємо її основні характеристики. Серед нуклеусів (79 екз.) переважають одноплосинні (рис. 4, 15, 17), децю менше двоплосинні (рис. 4, 18) та торцевих (рис. 4, 16), в окрему групу виділені нуклеуси з безсистемним сколюванням. Мікроліти (145 екз.) виготовлені за допомогою виключно дорсальної стрімкої або напівстрімкої низької ретуші. Вони представлені платівками з притупленим краєм (рис. 4, 2, 4, 6, 9—12), вістрями мікрограветт (рис. 4, 1, 5) та прямокутниками (рис. 4, 3, 7). Особливими формами мікронабору є велике трикутне вістря з прямоскошеною основою та три великих прямокутники. Скребачки (31 екз.) — переважно кінцеві на платівках та відщепях (рис. 4, 13, 14). Серед різців (35 екз.) домінують багатофасеткові різних типів на відщепях та уламках кремнію. Численними є платівки з ретушшю.

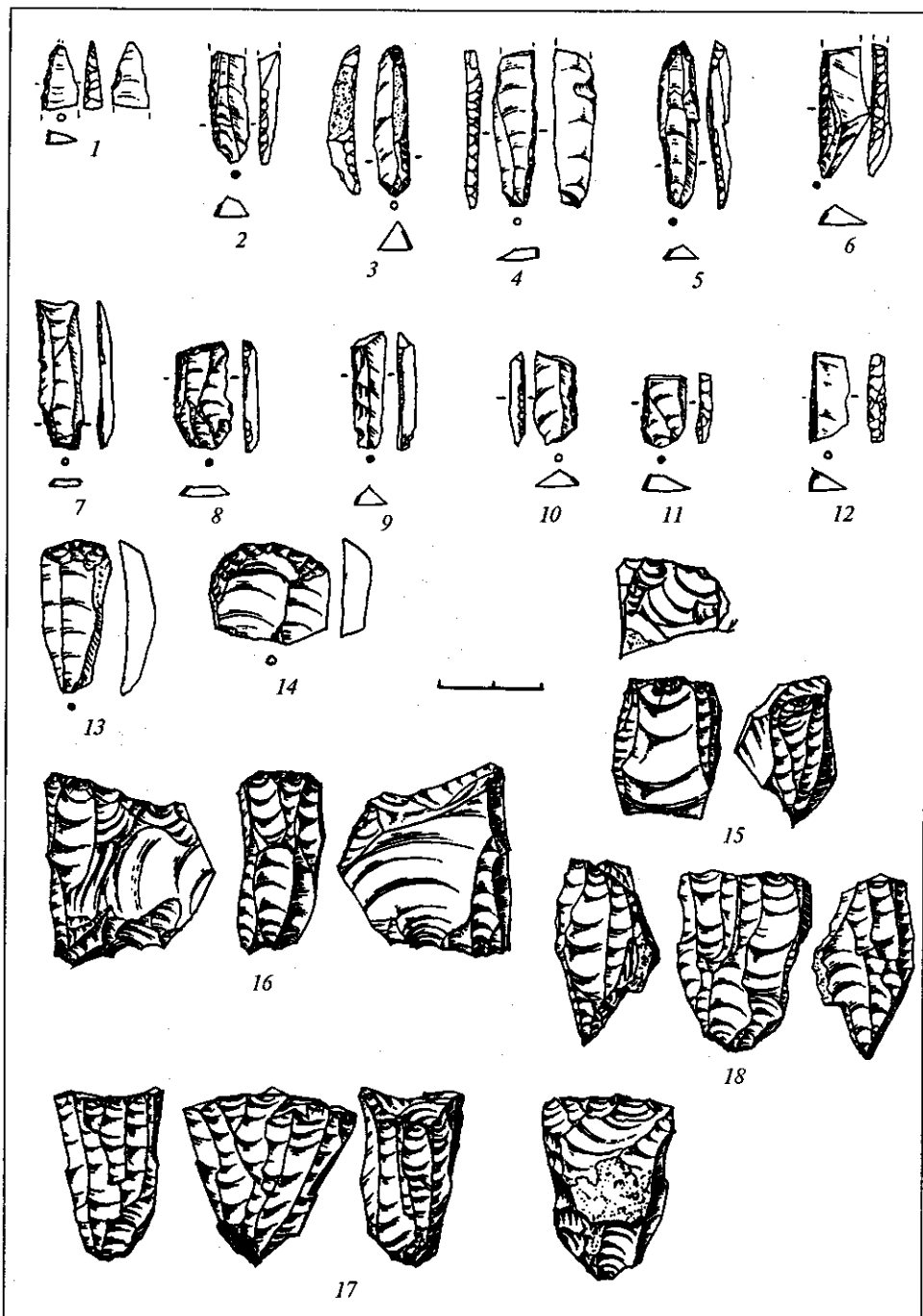

Рис. 4. Сюрень I. Крем'яний інвентар верхнього шару.

Отже, загалом для комплексів Буран-Каї III (шари 6—2 та 6—1), Аджи-Коби (пізньопалеолітичний шар) та Сюрені I (верхній шар) притаманна низка спільних стійких техніко-типологічних ознак. У техніці платівчастого розколювання вони проявляються у використанні торцевих, одно- та двоплощинних нуклеусів. У мікрокомплексі спільними є: використання одного типу заготовок — мікроплатівок та платівок невеликих розмірів з, часто, увігнутим та скрученим профілем; технологічні характеристики — застосування виключно дорсальної стрімкої або напівстрімкої ретуші, яка дещо знімає край заготовки; склад мікролітів — вістря мікрограветт з природними або частково підправленими кінцем та основою, вістря з двома ретушованими краями, прямокут-

ники та платівки з притупленим краєм; порівняння основних типів — кількісне переважання платівок з притупленим краєм над вістрями тощо. Серед скребачок та різців загальним для всіх чотирьох комплексів є широке використання в якості заготівок відщепів, домінування скребачок кінцевого типу та велика кількість багатofасеткових різців.

Загалом, окремі техніко-типологічні показники комплексів Буран-Каї III, Аджі-Коби та Сюрени I не унікальні на тлі культур другої половини пізнього палеоліту Північного Причорномор'я, що цілком природно, адже вони є одним із локальних проявів граветту цієї культурно-історичної зони. Проте, за порівнянням технологічних характеристик, типів знарядь та окремими особливостями їх морфології зазначені комплекси не мають безпосередніх аналогій та репрезентують окреме оригінальне культурне явище. Зважаючи на цілком певні територію поширення та період існування вони можуть бути виділені в окрему буран-кайську культуру.

Між комплексами культури, що виділяється, простежуються також деякі відмінності, які, найімовірніше, пов'язані з різницею в хронології та відбивають розвиток крем'яної індустрії. Зокрема, комплексам Буран-Каї III притаманне ширше використання для виготовлення мікролітів увігнутих та скручених у профілі мікроплатівок та більш вузьких платівок, що пов'язано з переживанням оріньякоїдних традицій у платівчастій техніці. Вістря мікрограветт означених комплексів також більш архаїчні — з прямим ретушованим краєм переважно з природними кінцем та основою. Для скребачок та різців частіше застосовувались в якості заготівок відщепи, наявні серії pieces esquillees, окремі платівки з оріньяцькою ретушшою тощо. Відмінними рисами комплексу Аджі-Коби є більші розміри мікролітів та злегка вигнуті спинки вістер мікрограветт, що, на нашу думку, свідчить про його більш пізній вік. Комплекси Сюрени I відрізняються мікролітами на дещо ширших платівках з відносно гарною огранкою спинки та рівним профілем, вістрями мікрограветт із злегка вигнутою спинкою, частиною прямокутників із закругленими кінцями та численними скребачками на платівках, в тому числі вкорочених. Скоріш за все, вони є найпізнішими з комплексів, які порівнювались.

Вік буран-кайської культури можна визначити поки що лише попередньо, виходячи з характеристик крем'яних комплексів. Формування її відбувалось, очевидно, під час максимуму ошашківського похолодання, близько 20—18 тис. років тому. Підставою для такого припущення є оріньякоїдні риси комплексів Буран-Каї III, за якими їх можна віднести до кола найдавніших пам'яток граветтського технокомплексу Північного Причорномор'я. Йдеться про комплекси Анетівки I¹⁶, Анетівки II¹⁷, Амвросіївки¹⁸, Нововолодимирівки¹⁹ та ін. Нагадаємо, для Анетівки II отримана дата 18040-150 BP (Je 2424)²⁰, а для Амвросіївки — заморожена, 15250-150 BP (Je 1637), дві дати близько 21 тис. років тому — 20620-150 та 21500-340 BP та шість від 18220 до 18860 BP²¹. Заключні етапи буран-кайської культури слід датувати, мабуть, першою половиною фінального плейстоцену, судячи з поширення в комплексах верхнього шару Сюрени I вістер мікрограветт з дещо опуклою спинкою, прямокутників із закругленими кінцями, подібних до деяких прямокутників Кам'яних Балок, укорочених кінцевих скребачок на платівках тощо. Верхня хронологічна межа буран-кайської культури — Дріас II. Вона фіксується поширенням у цей час на тій же території, що займало буран-кайське населення, тобто в Гірському Криму, носіїв фінальнопалеолітичної шан-кобинської культури²².

Формування буран-кайської культури відбувалось на місцевому оріньяцькому підґрунті. Свідченням цьому є не тільки переживання оріньяцьких традицій в комплексах культурних шарів 6—2 та 6—1 Буран-Каї III, але і ознаки граветтизації в пізньооріньяцьких комплексах культурних шарів 6—3, 6—4 та 6—5 цієї ж стоянки²³. Зокрема, ретушовані мікроплатівки зазначених комплексів, на відміну від типових для оріньяка платівок дюфур з похилою дорсальною та протилежачою ретушшою, ретушовані виключно дорсальною, ще кривою, але вже стрімкою або напівстрімкою ретушшою. Наявні в них і поодинокі вістря мікрограветт. Вони також ще з кривою стрімкою ретушшою та значно менші за розмірами порівняно з вістрями мікрограветт культурних шарів 6—2 та 6—1, але ідентичні їм за морфологією.

Отже, за матеріалами отриманих останнім часом комплексів культурних шарів 6—2 та 6—1 Буран-Кая III та раніш відомих комплексів пізньопалеолітичного шару Аджи-Коби та верхнього шару Сюрени I, в пізньому палеоліті Криму виділяється нова буран-кайська культура граветтського технокомплексу. Ареал культури охоплював Крим та частково території сучасного шельфу Чорного та Азовського морів. Час існування орієнтовно 20—12 тисяч років тому. Генетична основа — пізньооріньяцька індустрія типу Буран-Каї III. У загальноісторичному контексті буран-кайська культура належала до культурно-історичної області граветту Північного Причорномор'я.

Виділення буран-кайської культури суттєво доповнює загальну схему культурно-хронологічного поділу пізнього та фінального палеоліту Криму. Загалом вона має такий вигляд: початок пізнього палеоліту репрезентує підтип G/H оріньяка типу Кремс-Дюфур Сюрени I, приналежний, за своїми характеристиками, до типового оріньяка Центральної Європи²⁴. В першій половині пізнього палеоліту простежуються дві оріньяцькі індустрії: підтипу F оріньяка типу Кремс-Дюфур Сюрени I²⁵, яка, скоріше за все, є подальшим розвитком підтипу G/H цієї ж стоянки, та типу Буран-Каї III, пов'язана, очевидно, з оріньяком Східного Причорномор'я²⁶. Середина — друга половина пізнього палеоліту — час поширення буран-кайської культури культурно-історичної зони граветту Північного Причорномор'я. Заключним етапом пізнього палеоліту датуються комплекси культурних шарів 7—5 Гроту Скалистого²⁷, пов'язані, можливо, з епіграветтом Північного Приазов'я. До першої половини фінального палеоліту належать пам'ятки типу Вишенного II, залишені мігрантами пізньомолодівської культури з Придністров'я²⁸. Дріас II — початок Пребореалу — час розвитку шан-кобинської культури. Нарешті, на Дріас III припадає міграція на півострів носіїв свідерської культури, подальше існування якої простежується до першої половини Пребореалу²⁹.

¹ *Мережковский К. С.* Отчет о предварительных исследованиях каменного века в Крыму // ИРГО. — 1881. — Т. 16. — С. 106—146; *Мережковский К. С.* Отчет об антропологической поездке в Крым в 1880 г. // ИРГО. — 1887. — Т. 17. — С. 104—115.

² *Моисеев А. С.* Каменный век на Крымской яйле // Природа. — 1923. — № 7—12. — С. 122—125.

³ *Бонч-Осмоловский Г. А.* Обследование крымских пещер в 1932 г. // ПИИМК. — 1933. — № 9—10. — С. 56—57; *Трусова С. А.* Раскопки в пещере Аджи-Коба в 1933 г. // СА. — 1940. — № 5. — С. 272—274; *Бонч-Осмоловский Г. А.* Итоги изучения крымского палеолита // Труды II Международной конференции АИЧПЕ. — 1934. — Т. V. — С. 114—183.

⁴ *Яневич А. А.* Новая финальнопалеолитическая стоянка Вишенное 2 в Крыму // Пізньопалеолітичні пам'ятки центру Північного Причорномор'я. — Херсон, 1992. — С. 20—31.

⁵ *Ямада Й., Яневич А. А.* Раскопки стоянки Буран-Кая 3 в Восточном Крыму // Археологические исследования в Крыму. 1994 год. — Симферополь, 1997. — С. 277—281; *Яневич О. О.* Дослідження багатощарової стоянки Буран-Кая 3 в 1997 та 1998 рр. // Археологічні дослідження в Україні. 1997—1998 рр. — 1998. — С. 157—158; *Яневич О. О.* Буран-Кая 3 в контексті пізнього палеоліту Криму // Археологічна збірка Херсонської обласної державної інспекції охорони пам'яток № 1. — Херсон. — 1999. — С. 132—141; *Janevic A. A.* Buran-Kaya 3 — neue Angaben zur Kulturgliederung des Jungpalaolithikums der Krim // Prehistoire europeenne. — 1998. — V. 13. — P. 133—149.

⁶ *Cohen V., Gerasimenko N., Rekovetz L., Starkin A.* Chronostratigraphy of Rockchelter Skalisty: implementations for the Late Glacial of Crimea // Prehistoire Europeenne. — 1996. — V. 9. — P. 326—356.

⁷ *Колосов Ю. Г., Степанчук В. Н., Чабай В. П.* Палеолит Крыма. Поздний палеолит Крыма I. — К., 1990. — 41 с.

⁸ *Яневич А. А.* Новая финальнопалеолитическая... — С. 30.

⁹ *Ямада Й., Яневич А. А.* Раскопки стоянки... — С. 279; *Яневич О. О.* Дослідження... — С. 158; *Janevic A. A.* Buran-Kaya 3... — P. 139.

¹⁰ *Cohen V., Gerasimenko N., Rekovetz L., Starkin A.* Chronostratigraphy... P. 338.

¹¹ *Ямада Й., Яневич А. А.* Раскопки стоянки... — С. 277—281; *Яневич О. О.* Дослідження багатощарової стоянки... — С. 157—158; *Яневич О.* Буран-Кая 3 в контексті... — С. 132—141; *Janevic A. A.* Buran-Kaya 3 — neue Angaben... — P. 133—149.

¹² *Трусова С. А.* Раскопки в пещере... — С. 272—274; *Колосов Ю. Г.* До питання про заселення кримських яйл в кам'яну добу // Археологія. — 1965. — Т. 19. — С. 15—18; *Колосов Ю. Г., Степанчук В. Н., Чабай В. П.* Палеолит Крыма... — С. 14, 15. — Табл. 2, 3.

- ¹³ Векилова Е. А. Стоянка Сюрень I и ее место среди палеолитических местонахождений Крыма и ближайших территорий // МИА. — 1957. — Вып. 59. — С. 235—323.
- ¹⁴ Бибииков С. Н. Раскопки в навесе Фатъма-Коба и некоторые вопросы изучения мезолита Крыма // МИА. — 1966. — Вып. 126. — С. 142.
- ¹⁵ Татарцев С. В. К вопросу о верхнем слое позднепалеолитической стоянки Сюрень I // Археологический альманах. — 1996. — № 5. — С. 193—198.
- ¹⁶ Смольянинова С. П. Палеолит и мезолит Степного Побужья. — К., 1990. — С. 27—34.
- ¹⁷ Станко В. Н., Григорьева Г. В., Швайко Т. Н. Позднепалеолитическое поселение Анетовка II. — К., 1989. — С. 23—80, 101—105.
- ¹⁸ Неприна В. Н., Зализняк Л. Л., Кротова А. А. Памятники каменного века Левобережной Украины. — Киев, 1986. — С. 39—54.
- ¹⁹ Оленковский Н. П. Культурно-историческая градация позднего палеолита Нижнеднепровского региона // Археологический альманах. — 1994. — № 3. — С. 193—203.
- ²⁰ Станко В. Н., Григорьева Г. В., Швайко Т. Н. Позднепалеолитическое поселение Анетовка II. — С. 92.
- ²¹ Krotova A. A. Amvrosievka new AMS dates for a unique bison kill site in the Ukraine // Prehistoire Europeenne. — 1996. — V. 9. — P. 357—362.
- ²² Cohen V., Gerasimenko N., Rekovetz L., Starkin A. Chronostratigraphy... — P. 325—356.
- ²³ Яневич О. Буран-Кая 3... С. 133—134; Janevic A. A. Buran-Kaya 3... — P. 134, 135.
- ²⁴ Demidenko Y. E., Chabai V. P., Otte, Yevtushenko A. I., Tatarzev S. V. Siuren-I, an aurignacien site in the Crimea / the investigations of the 1994—1996 field seasons // Anatolian Prehistory. At the Crossroads of Two Worlds. — Liege: ERAUL 85. — 1998. — P. 367—413.
- ²⁵ Demidenko Y. E., Chabai V. P., Otte M., Yevtushenko A. I., Tatarzev S. V. Siuren-I... — P. 367—413.
- ²⁶ Яневич О. Буран-Кая 3... С. 135—136; Janevic A. A. Buran-Kaya 3... — P. 136—138.
- ²⁷ Cohen V., Gerasimenko N., Rekovetz L., Starkin A. Chronostratigraphy... — P. 326—356.
- ²⁸ Яневич А. А. Новая финальнопалеолитическая стоянка... — С. 20—31.
- ²⁹ Janevic A. A. Das Swiderien der Krim // Tanged points cultures in Europe. Libelskie materialy archeologiczne. T.XIII. — Lublin, 1999. — S. 36—46.

А. А. Яневич

БУРАН-КАЙСКАЯ КУЛЬТУРА ГРАВЕТТА КРЫМА

В статье выделяется новое культурное явление позднего палеолита Украины — буран-кайская культура. К ней относятся комплексы Буран-Кая III (слои 6—2 и 6—1), Аджи-Кобы (позднепалеолитический слой) и Сюрени I (верхний слой). Для техники раскалывания буран-кайской культуры характерно использование торцевых, одно- и двухплощадочных нуклеусов. Микронабор комплексов состоит из острий микрограветт, острий с двумя ретушированными краями, прямоугольников и пластинок с притупленным краем. Среди резцов преобладают уловые на отщепях, среди скребков — концевые на отщепях. Ареал культуры включал Крым и частично территории современных шельфов Черного и Азовского морей. Период развития — ориентировочно 20—12 тыс. лет до н. д. Генетическая основа — позднеориньякская индустрия типа Буран-Кая III. В общенациональном контексте буран-кайская культура принадлежала к культурно-исторической области граветта Северного Причерноморья.

О. О. Яневич

BURAN-KAYA CULTURE OF THE CRIMEA'S GRAVETT

The article singles out a new cultural phenomenon of the late Paleolithic age - the Buran-Kaya culture, including the complexes Buran-Kaya III (layers 6—2 and 6—1), Adzhi-Koba (the late Paleolithic layer), and Syuren I (upper layer). In the Buran-Kaya culture, the technique of splitting is characterized by the use of face, one-, and two-ground nuclei. The microset of complexes consists of the points of microgravetts, points with two retouched edges, rectangles, and plates with blunt edges. Among cutters, corner ones on flakes dominate, and, among scrapers, end ones are mostly observed. The culture area covers the Crimea and, partly, the territories of the contemporary shelves of the Black and Azov Seas. The period of its development is approximately 20—12 thousand years BC. Its genetic basis - the late aurignacian industry of the type Buran-Kaya III. In the general historical context, the Buran-Kaya culture belonged to the cultural-historical region of the gravett of the North Black Sea coastal region.

Одержано 08.06.1999